

## Eponímia mèdica catalana (IV)

Oriol Ramis

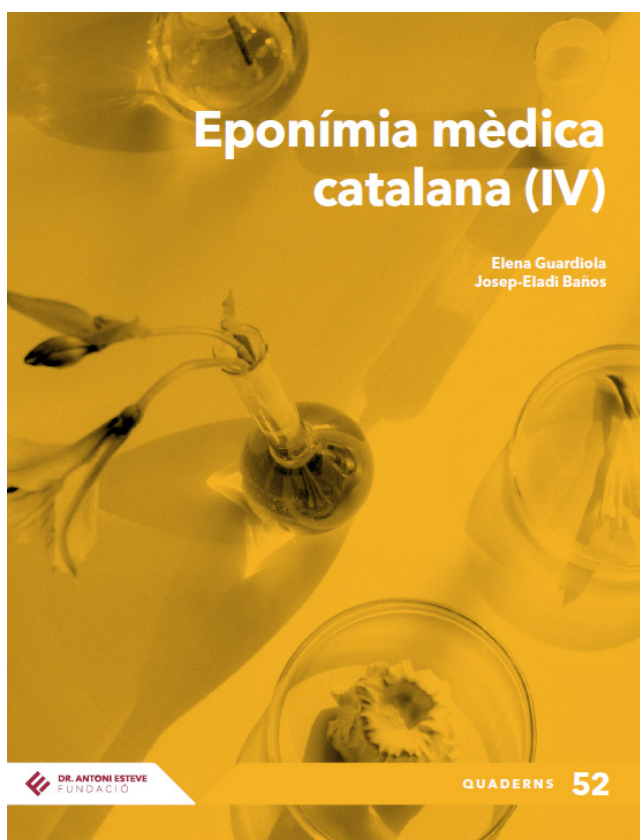
Societat Catalana del Diccionari Enciclopèdic de Medicina (SocDEMCAT). Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears. Barcelona; EPIRUS CSS SLU. Barcelona.

Ressenya del llibre: Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana (IV). Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve. N. 52. Barcelona: Fundació Dr. Antoni Esteve; 2022. 188 p. ISBN: 978-84-124247-3-7. <https://www.esteve.org/ca/capitulos/eponimia-medica-catalana-iv/>

La Fundació Esteve ha editat *Eponímia mèdica catalana (IV)*, a cura d'Elena Guardiola i de Josep-Eladi Baños<sup>1</sup>, una nova entrega dels autors després dels tres volums anteriors<sup>2-4</sup>, als quals s'hi ha de sumar un volum en anglès<sup>5</sup> que en recull una bona selecció. Tots s'han basat en els articles, revisats i actualitzats quan s'esqueia, que s'han anat publicant a la secció "Sense amnèsia" d'aquesta revista des de 1999 fins ara, on els autors estudien els personatges catalans, en sentit ampli, malgrat els provinents del Principat hi estan potser sobre-representats, i les circumstàncies i la història del o dels epònims científics que han originat. En alguna ocasió, l'epònim es refereix a una localitat o institució catalana i no a una persona.

Àlvar Net<sup>6</sup>, en la seva ressenya del tercer volum, ja advertia: "Que aquesta sigui la tercera entrega dels autors diu molt de la seva determinació d'intentar exhaurir el tema. Estic convençut que aquesta vegada tampoc ho aconseguiran i, sortosament, crec que ens podem preparar per a una quarta". I, efectivament, la quarta ja és entre nosaltres. Com les anteriors, es pot descarregar del lloc web de la Fundació Dr. Antoni Esteve, a qui s'ha d'agrair la seva iniciativa i col·laboració.

Les publicacions anteriors ja han estat ressenyades en aquesta revista. A banda de la que acabem desmentar d'Àlvar Net; Àlvar Martínez Vidal<sup>7</sup>, Miquel Bruguera<sup>8</sup> i Lluís Guerrero<sup>9</sup> també han destacat les motivacions dels autors, que d'altra banda són prou explícites en la seva pròpia introducció a aquesta nova obra i no semblen haver variat gaire des del text que ells mateixos van publicar anunciant el seu projecte en un ja llunyà 1999<sup>10</sup> i que han tornat a recordar en un article més recent<sup>11</sup>. Els comenta-



ristes esmentats també s'han referit a les característiques de la recerca que ha fet possible la publicació, a la personalitat dels dos autors i, sobretot, a la importància de la feina feta per a les ciències de la salut i per a la cultura catalana. Em remeto a les seves opinions, que comparteixo plenament, i em limitaré a ressenyar alguns aspectes de l'obra actual per animar els nostres lectors a consultar i utilitzar aquesta obra i les precedents.

Aquest nou recull, que possiblement tampoc serà el darrer, ja que els mateixos autors desvelen en la presentació que estan treballant en més epònims, inclou vint entrades que responen a dinou personatges que han motivat un o més epònims i una dedicada al "bàlsam català". La lectura és amena i despertarà en qualsevol lector amb un mínim de curiositat sorpreses, ganes d'aprofundir i noves

Correspondència: Oriol Ramis i Juan SocDEMCAT Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears C/ Major de Can Caralleu, 1-7 08017 Barcelona Adreça electrònica: oriolramis@gmail.com

preguntes sobre el context científic, social i polític en què es produeixen els avenços científics.

Pensem, per exemple, en Joaquim Codina i Vinyes (1867-1934), que donà nom a diversos fongs i una falguera i que no es mogué mai de La Celler del Ter. Els autors ens relaten el seu interès per la botànica i, sobretot, per la micologia en un ambient que, d'una banda, fa ressonar *La Punyalada* de Marià Vayreda i la novel·la rural catalana del XIX, que la referència que els autors fan al carlisme del seu pare no pot sinó evocar; però, de l'altra, ens descriuen clarament les seves connexions científiques amb els micòlegs més avançats del moment. O de Joan Isern Batlló i Carrera (1821-1866), de Setcases, que també dona nom a una "colla de plantes, cucs de terra i un coleòpter", que després de diverses tribulacions s'embarcà amb la comissió de científics que Isabel II envià a Amèrica del Sud i morí, pocs dies després de tornar a Espanya, a conseqüència d'una malaltia que va contraure mentre herboritzava a l'Amazones. I encara ens parlen de Ramon Masferrer i Arquimbau (1850-1884), que dona nom a una planta tropical, nascut a Vic en una casa on se celebraven tertúlies literàries i científiques amb mossèn Cinto Verdager, que ingressà al cos de sanitat militar i aprofità els seus destins per herboritzar, primer a les Canàries i després a Filipines, on morí de còlera amb només 34 anys. Pensar com aquells homes de ciència devien viure les contradiccions entre una renaixença que sorgia, un món antic que s'enfonsava però encara cuejava i un món modern que avançava sense fre, ens sembla fascinant a mesura que avancem en la lectura. Joan Francesc Bahí i Fontseca (1775-1841) o Fèlix Janer i Bertran (1781-1865) són dos personatges anteriors a aquests que ens han donat noms de plantes. Els naturalistes han donat molt joc en l'eponímia científica catalana que, si els autors no es limitessin, com raonadament fan, al món mèdic, ompliria moltes més planes.

Però, en aquest volum, els epònims mèdics del segle XIX no es limiten als metges amb inclinacions naturalistes i botàniques. Hi ha contribucions importants a cavall del canvi de segle: Josep Maria Bartrina i Thomàs (1877-1950) i el seu catèter de Bartrina o la xeringa universal del Dr. Giné (Joan Giné i Partagàs, 1836-1903), que excel·lí segurament més per la seva obra reorganitzadora de la psiquiatria, malgrat que en aquest camp no sembla haver-nos deixat cap epònim.

Si us salteu l'ordre alfabètic del llibre i reconstruïu mentalment el cronològic us trobareu amb uns inicis del segle XX ben distrets i plens d'epònims.

Malgrat els metges naturalistes d'aquest moment, com Prudenci Seró i Navàs (1883-1963), continuen donant noms en botànica i entomologia, allò que és especialment interessant és la biografia i el trajecte dels epònims que es deriven dels membres de la generació que travessà la Guerra Civil. Josep Antoni Grífols i Roig (1885-1976) dis-

senyà el 1928 la flèbula a la qual donà el seu nom. Jordi Perelló i Gilberga (1918-1999) desenvolupà, ja després d'haver fet la guerra, la teoria de la fonació de Perelló, la prova del garatge de Perelló i la nomenclatura Barcelona per avaluar la deficiència auditiva; i un altre otorrinolarin-gòleg, Rossend Poch i Viñals (1913-1986), descrigué la prova de Poch-Viñals.

Hi ha força tècniques i, per tant, epònims apareguts en moments d'isolament o de pobresa de recursos per la guerra o la postguerra. Lluís Bartrina i Soler (1903-1973) dissenyà un giny precursor de l'hemodiàlisi, el ronyó de Bartrina, que només s'entén per l'isolament dels anys 40 i 50 del segle passat. L'exitós inhalador anestèsic Oxford-Miguel-Ombredanne o OMO, com també fou conegut, de José Miguel i Martínez (1907-1998) i, en certa mesura, els fotocoaguladors d'Olivella-Garrigosa, del metge Antoni Olivella i Casals (1911-2005) i l'enginyer Cristóbal Garrigosa i Cenicerós (1906-1972), s'han d'entendre també en aquest marc de carències.

S'ha de destacar també la cura lingüística dels autors. Quan parlen dels epònims contemporanis proposen el terme polipíndola, que sembla ben adequat, per la *polypill* Fuster-CNIC-Ferrer, deguda a Valentí Fuster i Carulla (n. 1943) i als laboratoris Ferrer. En aquest sentit lingüístic és interessant veure com la llengua d'intercanvi científic amb què els epònims catalans s'universalitzen va passant del llatí dels naturalistes, al francès acadèmic fins ben entrats els anys 50 del segle passat. És, per exemple, la llengua en què Bartrina i Soler defensa el seu ronyó artificial. Fins arribar a l'anglès, idioma en què s'han divulgat els epònims dels darrers decennis que s'esmenten en el llibre, independentment de la llengua de la primera publicació: la tècnica de Prats en cirurgia mamària, de Miquel Prats i Esteve (n. 1943); l'anell de Puig Massana per la valvulopatia mitral, de Miquel Puig i Massana (1924-2018); el siríngofibroadenoma ecrrí de Mascaró, de Josep Maria Mascaró i Ballester (n. 1932); o, encara més actuals, els criteris de Ríu per a l'esclerosi múltiple, de Jordi Ríu i Izquierdo.

## REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Guardiola E, Baños JE. Eponímia Mèdica Catalana (IV). Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve. N. 52. Barcelona: Fundació Dr. Antoni Esteve; 2022. Consultable a: <https://www.esteve.org/ca/capitulos/eponimia-medica-catalana-iv/>. Accés el 5 de juliol de 2023.
2. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana (III). Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve. N. 38. Barcelona: Fundació Dr. Antoni Esteve; 2016. Consultable a: <https://www.esteve.org/ca/libros/quadern-eponimia-3/>. Accés el 5 de juliol de 2023.
3. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana (II). Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve. N. 22. Barcelona: Fundació Dr. Antoni Esteve; 2011. Consultable a: <https://www.esteve.org/ca/libros/eponimia2/>. Accés el 5 de juliol de 2023.
4. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve. N. 1. Barcelona: Prous Science; 2004. Consultable a: <https://www.esteve.org/ca/libros/eponimia/>. Accés el 5 de juliol de 2023.

5. Guardiola E, Baños JE. Catalan physicians' contributions to medicine: a historical view through eponyms. Barcelona: Dr. Antoni Esteve Foundation; 2021. Consultable a: <https://www.esteve.org/ca/capitulos/catalan-physicians-contributions-to-medicine-a-historical-view-through-eponyms/>; <https://www.esteve.org/wp-content/uploads/2021/10/Eponyms.epub>. Accés el 5 de juliol de 2023.
6. Net A. Comentari. Eponímia mèdica catalana (III). *Annals de Medicina*. 2016;99:191-2. Consultable a: [https://annals.academia.cat/view\\_document.php?tpd=2&i=8029](https://annals.academia.cat/view_document.php?tpd=2&i=8029). Accés el 5 de juliol de 2023.
7. Martínez Vidal A. La construcció del llenguatge científic: els epònims mèdics catalans. *Annals de Medicina*. 2006;89:147-9. Consultable a: [https://annals.academia.cat/view\\_document.php?tpd=2&i=8942](https://annals.academia.cat/view_document.php?tpd=2&i=8942). Accés el 5 de juliol de 2023.
8. Bruguera M. Comentari. Eponímia mèdica catalana (II). *Annals de Medicina*. 2011;94:143-4. Consultable a: [https://annals.academia.cat/view\\_document.php?tpd=2&i=8334](https://annals.academia.cat/view_document.php?tpd=2&i=8334). Accés el 5 de juliol de 2023.
9. Guerrero L. Ressenya del llibre d'Elena Guardiola i Josep-E. Baños. Catalan physicians' contributions to medicine: a historical view. *Annals de Medicina*. 2022;105:42-4. Consultable a: <https://annals.academia.cat/index.php?idpub=7&idrev=1424>. Accés el 5 de juliol de 2023.
10. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. *Annals de Medicina*. 1999;82:162-3. Consultable a: [https://annals.academia.cat/view\\_document.php?tpd=2&i=9458](https://annals.academia.cat/view_document.php?tpd=2&i=9458). Accés el 5 de juliol de 2023.
11. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana: "Ara que tinc vint anys...". *Annals de Medicina*. 2019;102:135-40. Consultable a: <https://annals.academia.cat/index.php?idpub=7&idrev=1123>. Accés el 5 de juliol de 2023.